

Steven van der Zee 'Als je een daad wilt stellen, moet je bewust kiezen'

MELKVEEHOUDER, ROHEL (FR)

'A

Is je het goed wilt doen in de melkveehouderij moet je rustig ontwikkelen. Ik heb veel waardering voor collega-melkveehouder met 60, 70 koeien die dat zo aanpakken. Maar zelf kan ik dat niet. Ik moet af en toe iets gekes doen; de creativiteit zoekt een weg. Er moet continu beweging zijn, en af en toe schiet het ook door. Maar ik heb het onderhuidse geborrel de vrije hand gegeven. Ik heb het geprobeerd – alleen melkveehouder zijn – maar nu heb ik gekozen voor wat ik het beste kan. En dat voelt goed. Ik kan niet continu iets heel netjes draaien. Ik kan een tijd lang heel veel energie in iets stoppen en dan komt er weer iets anders. Dat geeft meer onzekerheid, dat klopt. Maar ik heb niet zoveel met zekerheden. De enige echte zekerheid is mijn gezin. Als het met het bedrijf niet op deze manier gaat, zoeken we wel weer een andere. Door onze keuzes ontwikkel je andere kanten van jezelf. Bij de activiteiten is goede communicatie al belangrijk, maar nu we ons eigen product moeten verkopen, krijgt dat nog veel meer gewicht. Marketing doe ik op het gevoel. Sommige dingen werken, andere niet. Je moet daar dan wel kritisch naar kunnen kijken, maar je hoeft niet bescheiden te zijn. We verkopen een heel mooi product. Cursussen of bijscholing heb ik nauwelijks gevolgd. Geen tijd

en ook geen behoefte. Alleen een kookcursus en meer zicht op bereiding en smaakontwikkeling bij vlees zou ik wel nuttig vinden. En verder is het heel belangrijk om goed naar maatschappelijke ontwikkelingen te kijken en daarop in te spelen. Ik ben wel anders tegen de landbouw aan gaan kijken. Ik heb altijd al moeite gehad met intensieve veehouderij: hoe je de dieren houdt en hoe je met het vlees omgaat na de slacht. Maar dat is veel sterker geworden door de weg die we gekozen hebben en daardoor hebben we de omslag naar bijna-biologische dierhouderij en eigen verkoop gemaakt. Vervolgens leer je dan dat de consument erg inconsequent kan zijn. Hij wordt snel geleid door de portemonnee of gemakzucht. Ik zeg tegen hen hetzelfde als tegen mezelf: als je een daad wilt stellen, moet je bewust kiezen.'

Klaziena en Steven van der Zee hebben vanaf 2003 hun melkveehouderij uitgebreid met een theeschenkerij, sport- en spelactiviteiten en ontvangst van groepen. Jaarlijks krijgen ze 10.000 bezoekers.

Begin 2011 zijn ze met melkvee gestopt; nu houden ze runderen, varkens, schapen en kippen voor vleesproductie. Onder de naam Fries Veenweidevlees verkopen ze dit in de eigen winkel en aan de horeca.

Klaziëna van der Zee 'Ik ben vrijer geworden in het ondernemen'

MELKVEEHOUDESTER, ROHEL (FR)

'W

ij vullen elkaar duidelijk aan. In de omgang met mensen zijn we allebei goed; dat is ook nodig en je moet kunnen omgaan met kritiek, ook als je je daar soms wat ongemakkelijk bij voelt.

Maar er zijn ook karaktertrekken waarin we duidelijk verschillen. Steven is heel creatief, ik ben veel zakelijker ingesteld. Is het financieel verantwoord? Kan het maatschappelijk gezien? Ik wik en weeg. Steven is de bedenker, ik de realist. Maar we voelen elkaar goed aan en werken echt als een team. Ook bij twijfel kun je ervoor kiezen om iets te gaan proberen. Het scheelt dat met onze activiteiten vaak minder geld gemoeid is dan de melkveehouderij of bijvoorbeeld kinderopvang. Ik ben vrijer geworden in het ondernemen. In het begin ben je nog gehecht aan het oude. Je probeert voorzichtig iets nieuws, en dat lukt. De volgende stap is dan gemakkelijker. Dit is mijn ouderlijke bedrijf en de ouders kijken over de schouders mee. Maar ze hebben een open houding en zien dat het succesvol is.

We hebben geen marktonderzoek gedaan. We doen alles op gevoel. Verder delen we ervaringen met collega's: ook dat geeft ideeën. Vooral het ondernemersnetwerk Waardewerken heeft een belangrijke rol gespeeld.

Voor de boerderij-educatie heb ik wel een cursus gevolgd. Ik zat in de schoolraad, waar het over belevend leren ging. De directeur was enthousiast dat dat hier gerealiseerd kan worden. Het loopt nu zo goed, dat we niet alle scholen die aankloppen, kunnen plaatsen.

Ik heb door al onze activiteiten wel andere opvattingen gekregen, vooral over de landbouw zelf. Je wordt een bepaalde richting opgeduwd. Melkveehouderij komt toch neer op zo veel mogelijk melk uit die dieren halen: daar verdient je het mee. Maar in toenemende mate dachten we allebei: doe ik daar wel goed aan? Is dit wel dé manier? We groeiden steeds meer richting de biologische gedachte. Je probeert het beste voor de dieren te doen. Als je niet goed bent voor je dieren, zijn ze ook niet goed voor jou.

Ik kon altijd al gemakkelijk met mensen omgaan. Dat is mede de oorzaak van onze activiteiten. Maar ik heb ook geleerd meer in het openbaar te spreken. Ik vind het heel leuk om workshops te geven en dat gaat me steeds gemakkelijker af. Omdat je de informatie bij een presentatie moet structureren, ga je ook gestructureerder over je eigen bedrijf nadenken. Je wordt meer met de neus op de feiten gedrukt.'